

Asia Luupankkiin liittyvät tekijänoikeuskysymykset

Hakija A

Annettu 4.12.2008

Tiivistelmä *Luupankkitietokanta tai sen osat eivät olleet tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Luupankkitietokantaan kohdistui luettelon ja tietokannan valmistajan oikeus. Pelkkä luupankkiohjelma ilman tietueissa olevaa lääketieteellistä tietoa ei ollut luettelo- tai tietokantasuojan kohteena.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa Microsoft Access -sovelluksella toteutetun luupankkiohjelman tekijänoikeudellisesta luonteesta ja suhteesta selainpohjaiseen luupankkiohjelmaan.

Selostus asiasta

Asia liittyy Turun käräjäoikeudessa vireillä olevaan riita-asiaan, jossa lausunnonhakija A on kantajana.

Hakijan mukaan luupankkiohjelma on hänen elämäntyönsä. Hän on kehittänyt ensin luupankin manuaalista kirjanpitoa ja sittemmin ohjelmaa ja tietokantaa, niiden rakennetta, sisältöä ja käyttöliittymää parikymmentä vuotta uhraten siihen vapaa-aikaansa tuhansia tunteja. Hän on tullut hankkeesta tunnetuksi sekä Suomessa että ulkomailla. Hän on laatinut ohjelman ja myynyt sitä useita vuosia jo ennen riita-asian toisen osapuolen mukaantuloa.

Hakija on toimittanut Microsoft Access -pohjaisen luupankkiohjelman tekijänoikeusneuvoston tarkasteltavaksi. Hakija toteaa luupankkiohjelman olevan relaatiotietokanta, johon sisältyy tietokannan ja lomakkeen lisäksi yli 60 kyselyä, joiden laatiminen on edellyttänyt syvällistä lääketieteellistä asiantuntemusta, käytäntöjen tuntemusta ja luovuutta osoittavia ratkaisuja. Luupankkiohjelman lomaketta käytetään tietokantaan tallennettujen tietojen katseluun ja muokkaamiseen. Hakija kertoo sommitelleensa tietokannan lomakkeen käsin siten, että työn kulun kannalta toisiinsa

liittyvät tietokentät ovat loogisessa järjestyksessä. Ne on myös parametroitu niin, että useisiin kenttiin voi syöttää vain ennalta määriteltyjä lääketieteellisiä vaihtoehtoja. Tietokenttiä hakija kertoo olevan yli 40. Tällaisia kenttiä ovat mm. siirännäisen luovuttajaan liittyvät tiedot, laboratorionkokeisiin liittyvät tulokset, mahdollisen hylkäyksen syy sekä vastaanottajan tiedot.

Luupankkiohjelman selainversiota hakija on kuvannut sekä kirjallisesti että kuvakaappauksilla. Selainversio noudattaa niin sanottua asiakas-palvelin -mallia. Asiakkaat voivat käyttää yhteiselle palvelimelle tallennettua luupankkia usealta eri työasemalta näiden työasemien web-selaimilla. Selainversion tietokanta on toteutettu MySQL -kielellä ja sen käyttöliittymä web-sovelluskehittimellä.

Hakija katsoo luupankkiohjelman selainversion tietomallin parametreinteineen olevan yhteneväinen Accessilla toteutetun luupankkiohjelman kanssa. Samoin tietokentät vastaavat toisiaan esimerkiksi siirännäisiä koskevien tietojen osalta. Kysymys olisi ollut lähinnä alustan vaihdosta Accessista selainversioon.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostolta kannanottoa seuraaviin kysymyksiin:

A: Kysymykset Access-pohjaisen ohjelman tekijänoikeudellisesta luonteesta

1. Onko CD-tallenteella tekijänoikeusneuvostolle toimitettu Access-pohjainen ohjelma tekijänoikeuslain tarkoittama teos?
2. Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on kieltävä, onko kyseistä tuotosta pidettävä tekijänoikeuslain tarkoittamana luettelona tai ns. *sui generis* -suoja saavana tietokantana tai mahdollisesti teostietokantana?

B: Kysymyksiä liittyen selainpohjaiseen ohjelmaversioon

1. Onko selainpohjainen versio Access-version muunnelma?
2. Onko selainpohjaisessa versiossa käytetty Access-version laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaista osaa?

C: Erityiskysymyksiä:

1. Muodostavatko Access-versio ja selainversio yhdessä jonkin muun tekijänoikeudellisesti merkityksellisen kokonaisuuden kuin mikä määrittäyty

jo tyhjentävästi A-B kohtien mukaisiin yksinoikeuksiin? (so. ovatko ne yhdistelmänä "enemmän kuin osiensa summa"?)

1.1 Voidaanko Access-versiota ja hakijan suullisesti esittämien toiminnallisten (lisä)vaatimusmäärittelyjen perusteella laadittua selainversiota pitää tekijänoikeuslain 6 §:n tarkoittamana yhteisteoksena tai yhteenliitettynä teoksena?

1.2 Voidaanko Access-versiota ja hakijan esittämien toiminnallisten (lisä)vaatimusmäärittelyjen perusteella laadittua selainversiota pitää sellaisena vaatimusmäärittelynä, joka muodostaa yhdessä selainpohjaisen version ohjelmakoodin kanssa tekijänoikeuslain 5 §:n tarkoittaman kokoomateoksen?

Hakija katsoo yllä kohdassa B-C esitettyjen kysymysten osalta tilanteen rinnastuvan osin ratkaisuun TN 2007:3, jossa ulkopuolinen ohjelmoitsija koodasi sellaista, jonka toiminnalliset vaatimukset oli määritelty muiden henkilöiden toimesta. Hakijan tapaus eroaa hänen osuuttaan selvästi korostavaan suuntaan kuitenkin siinä, että aikaisempi Access-pohjainen luupankkiohjelma oli ollut jo pitkän aikaa käytössä useissa sairaaloissa ja tästä syystä hakijan osoittamilla vaatimusmäärittelyillä ja Access-ohjelmalla on ollut täysin määräävä rooli selainpohjaisen version kehittämisessä. Kysymyshän oli lopultakin vain siitä, että yksittäisen työasemalta tai verkkolevyältä tapahtuvan käytön sijasta Access-pohjainen versio saatettiin muotoon, joka mahdollistaa sen käytön selaimella mistä tahansa paikasta.

Hakijan mukaan Access-pohjaisen ohjelman tietomalli, tietokanta, toiminnallisuudet ja käyttöliittymä ovat jo olleet olemassa Access-pohjaisessa ohjelmassa ja uusi selainpohjainen ohjelma eroaa aiemmasta lähinnä sillä perusteella, että sen ohjelmistoalusta on vaihdettu ja käyttöliittymä on toteutettu sellaiseksi, että sitä voidaan käyttää selaimella.

Hakija katsoo Access-pohjaisen ohjelman tekijänoikeuksien kuuluvan hänelle ja selainversion olevan tämän alkuperäisen ohjelman muunnelma. Hakija katsoo selainversion olevan hänen ja vastineen antaja B:n yhteisteos.

Hakija toteaa, että Access-pohjainen ohjelma perustuu hakijan syvälliseen asiantuntemukseen ja luoviin ratkaisuihin tietokannan kenttien järjestämisessä. Selainversion tietokanta perustuu hakijan mukaan Access-pohjaisen ohjelman tietokantaan ja tietomalliin. Lisäksi hakija kertoo osallistuneensa selainversion tietokannan laatimiseen. Hakija on panostanut korkeatasoista asiantuntemustaan jutussa käsiteltävien tietokantojen laatimiseen noin 15 vuoden kuluessa arvionsa mukaan 10 000-15 000 tuntia. Tämän vuoksi hakija katsoo tietokantojen *sui generis* -suojan kuuluvan hänelle.

Vastine

Vastineenantaja B katsoo, että Microsoft Accessilla luotu tietojentallennuslomake ei ylitä tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista teoskynnystä eikä näin ollen saa lain mukaista suojaa. Jos tekijänoikeusneuvosto katsoisi vastoin vastineen antajan näkemystä, että Access-lomake ylittäisi teoskynnyksen, hakija ei ole esittänyt mitään näyttöä siitä, että opiskelijan tekemän tietojentallennuslomakkeen tekijänoikeudet olisivat siirtyneet hakijalle. Hakija ei ole itse sitä laatinut eikä hän muuta väitäkään.

Hakija ei ole osallistunut selainversion eli TissueDB-ohjelmiston luomiseen. B on tehnyt ohjelmiston itsenäisesti ja kantoi myös siitä seuranneen taloudellisen riskin yksin, sillä hän oli luonut ohjelmistoa muiden töidensä kustannuksella. B aloitti liiketoiminnan selainversiolla ja kertoo tarjonneensa hakijalle mahdollisuutta tulla liiketoimintaan mukaan. Hakija kieltäytyi ehdotuksesta.

Lomakkeen tekijänoikeussuoja

B:n mukaan Access-pohjaisessa ohjelmassa on kyseessä ensisijaisesti sähköinen tietojentallennuslomake. Lomakkeella kohdat ovat kansainvälisten standardien perusteella valittuja, käytännön sanelemia määrittelyjä eikä niissä näin ollen ole tekijänoikeudellisesti mitään omaperäistä vaan aihealueet on valittu puhtaasti lääketieteellisistä ja käytännön syistä.

B katsoo, ettei Access-lomakkeessa valittu asettelu ole lainkaan omaperäinen eikä se siten ylitä tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista teoskynnystä. Lomake vastaa tiedoiltaan jo paperilla olleita tietoja ja valittujen tietojen asettelu ja määrittely ovat käytännön sairaala- ja tutkimustoiminnan sanelemia. Niin ikään sillä, että valitut näytteet tai muut vastaavat lääketieteelliset tiedot ovat mahdollisesti edellyttäneet lääketieteellistä tutkimustyötä, ei ole merkitystä arvioitaessa lomakkeen tekijänoikeudellista suojaa.

Tietokoneohjelman tekijänoikeussuoja

Tietokoneohjelman suojan osalta B toteaa, että valmisohjelmistojen ominaisuuksia hyödyntämällä aikaan saatu yksinkertainen toteutus ei yllä teostasoon eikä siten saa tekijänoikeussuojaa. Microsoft Access -ohjelmisto itsessään ylittää tekijänoikeussuojaan, mutta ei sen sovellustyökaluilla toteutettu yleisesti käytössä oleviin toimintoihin perustuva ratkaisu.

Kun teossuojaan eivät yllä yksinkertaiset ohjelmat, jotka koostuvat sarjasta alan ammattilaisille lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä myöskään toisen tietokoneohjelman yleisesti käytössä olevilla toiminnoilla

generoidut tietokoneohjelmat, ei hakijan lomaketta liitteineen voida pitää tekijänoikeuslain teostasoon yltävänä tietokoneohjelmana. Kyseessä ei siis ole tietokoneohjelma, joka olisi tekijänoikeuslain tarkoittama teos.

Luettelosuoja

B katsoo, että Access-pohjaista versiota ei voida pitää tekijänoikeuslain tarkoittamana luettelona tai tietokantana eikä varsinkaan teostietokantana.

Luettelosuojan saaminen edellyttäisi, että työhön on sisällytetty suuri määrä tietoja. Nyt käsillä olevassa Access-pohjaisessa versiossa on n. 60 kyselyä. Kun näitä kyselyjä katsotaan tarkemmin, havaitaan, että suuri osa niistä on käytännön sanelemia itsestäänselvyyksiä: luovuttajan ja vastaanottajan nimi ja henkilötunnus, sairaalatiedot, päivämäärät, lupa, erilaiset näytteet, hyväksyntä/hylkäys. Monet kyselyn tiedoista ovat käytännön määrittämiä ja vaikka erinäisten näytteiden määrittäminen vaatisi lääketieteellistä asiantuntemusta, ei se voi olla luettelosuojan saamisen edellytyksenä. Kun kansainvälisesti määriteltyjä, otettavia näytteitä on hyvin rajallinen määrä, eivät luettelosuojan saamisen edellytykset täyty.

Access-pohjaisessa versiossa on lisäksi tietueita yli 2500, joista kukin sisältää tietoja yksittäisestä hoitotapauksesta. Tällaista tietuemäärää ei luonnollisestikaan sisälly kyselylomakkeeseen ja sen taustalla olevaan tauluun automaattisesti vaan ne on kerätty sairaalahenkilökunnan, ts. luupankkilääkärien ja -hoitajien toimesta. Kun tietojen kerääminen on rutiinitoimenpide operaatioiden yhteydessä, ts. kyseiset henkilöt tekevät sitä työtehtäviensä täyttämiseksi, näin syntyneeseen mahdollisesti luettelosuojaan yltävään taulukkoon on oikeutettu sairaala eikä suinkaan tietojentallennuslomakkeen tarjonnut taho. Luettelosuoja tulee valmistajan hyväksi. Valmistaja on yleensä se, joka on toimeenpannut luettelon kokoamisen ja on siitä taloudellisesti vastuussa. Luupankkitapauksissa se on luonnollisesti sairaala.

Tietokannan sui generis -suoja

Luupankkeihin tallennettavien tietojen määrittelyluokitukset on alun perin tehty paperilomakkeille manuaalikirjanpitoa varten. Nämä määrittelyt ovat muodostuneet lääkärien luupankkityöskentelyn yhteydessä eikä niihin ole siten käytetty sellaista määrittelytyöstä erillistä "keräämistä" edellyttävää itsenäistä huomattavaa investointia, joka muodostaisi sui generis -suojaan oikeuttavan tietokannan. Määrittelyt ovat kansainvälisen yhteistyön tuloksena syntyneitä standardeja. Näin muodostuneita määrittelyjä ei myöskään ole ollut tarvetta varmistaa tietokantadirektiivin (96/9/EY) tarkoittamalla tavalla. Kun valittujen määrittelyjen esittäminen on toteutettu kuvatulla tavalla, esim. tavallisina Excel-taulukoina, niin vastineen antajan mukaan on selvää, ettei myöskään tietojen esittämiseen

ole käytetty niin merkittävää investointia, että se oikeuttaisi sui generis - suojaan.

B:n käsityksen mukaan hakijan lomake ja taulu eivät muodosta itsenäistä tietokantaa vaan ne ovat pikemminkin sähköinen vaihtoehto paperiselle tietojen tallennustavalle, jonka avulla mahdollinen sui generis -suojaan oikeutettu tietokanta kerätään. Nämä tiedot kerää luupankkitietokantaan sairaalan henkilökunta, lääkärit ja luupankkihoitajat, työ- ja virkatehtäviensä täyttämiseksi, jolloin oikeudet syntyvään tietokantaan kuuluvat tekijänoikeuslain 40 b §:n nojalla työnantajalle eli sairaalalle. Kun tiedot tallennetaan normaalien sairaalatyötehtävien yhteydessä, ei niiden varmistamiseen ole käytetty sellaista itsenäistä investointia, joka olisi erotettavissa päätoimintaan eli sairaalatyöhön käytettävästä investoinnista. Tietojen esittämisestä ja niihin liittyvästä riittämättömästä investoinnista vastineen antaja viittaa yllä lausumaansa.

Yllä esitetyn perusteella B katsoo, että Access-pohjaisen version kyselylomake ja siihen liittyvä taulu eivät muodosta tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luetteloa tai tietokantaa. Lomake on vain tallennusala. Access-pohjaisen version 2500 tietueen taulukko ei kuulu Access-lomakkeen alkuperäiseen aineistoon vaan tällaiset tietuemäärät syntyvät sairaalalle sen henkilökunnan tallentaessa tietoja hoitotapauksista.

Selainpohjainen ohjelmaversio

B:n mukaan hänen luomansa ohjelmisto ei ole mikään "selainversio" hakijan lomakkeesta vaan täysin itsenäinen tietokoneohjelma, jonka tekijänoikeudet eivät ole millään tavoin riippuvaisia hakijan Access-pohjaisesta luupankkiohjelmistosta.

B toteaa, että ohjelmiston toteutuksessa on hyödynnetty tekijän eli B:n aiemmissa kaupallisissa sovelluksissa tekemiä ohjelmistoteknisiä ratkaisuja ja että toteutus perustuu täysin omaan ohjelmointityöhön.

B:n mukaan olisi tekijänoikeudellisesti kestävämpiä, jos yksi taho saisi yksinoikeuden ideaan tai toimintamalliin, jota kukaan muu ei voisi toteuttaa omalla tavallaan. Se seikka, että Access -lomaketta ja B:n ohjelmistoa on mahdollista käyttää samanlaisten lopputulosten saavuttamiseen eli luupankkitietojen tallentamiseen, ei tarkoita sitä, että niiden toteutustapa olisi samanlainen. Access-ohjelmiston työkaluilla toteutetuilla lomakkeilla ei ole tietoteknisesti eikä tekijänoikeudellisesti arvioiden mitään yhteyttä vastineen antajan itsensä ohjelmoimaan ohjelmistoon. Hakijan lomakkeessa esiintyvät tiedot ovat tekijänoikeudellisen arvion kannalta niin ikään merkityksettömiä, koska tekijänoikeussuoja ei niihin sovellu. Kyseessä ei ole Access-lomakkeen muunnelma vaan kokonaan uusi teos, itsenäinen ja omaperäinen ohjelmisto.

B on tehnyt alusta pitäen kaikki vaatimusmäärittelyt itsenäisesti. Hakija ei ole osallistunut B:n ohjelmiston vaatimusmäärittelyn laadintaan. Yksin se seikka, että hakija on aikanaan teettänyt opiskelijalla Access-lomakkeen, ei luonnollisestikaan voi olla peruste sille, että hakija olisi jollain tavoin osallistunut myös B:n alusta pitäen itsensä koodaaman tietokoneohjelman vaatimusmäärittelyjen luomiseen. Hakija on ollut vain ohjelmiston käyttäjä.

ASiantuntijalausunto Tekijänoikeusneuvostolle

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt professori, TkT Tomi Männistöltä asiantuntijalausunnon lausuntopyynnön kohteena olevasta luupankista.

Arvioitavasta materiaalista asiantuntija on todennut seuraavaa:

Arvioinnin kohteena oli Microsoft Access -tietokantatyökaluilla tehty tietokanta "Pirkanmaan kudospankki" ja siihen liittyvä tiedon syöttö- ja hakulomake.

Aineistosta pyrittiin arvioimaan, onko sen tuottaminen vaatinut ohjelmointityötä, tai yleisemmin mitä tekeminen on vaatinut ja kuinka laaja tietokanta on kyseessä.

Tietokanta

Tietokannassa on yhteensä 2757 tietuetta. Kukin tietue sisältää ns. luovuttajan tiedot, vastaanottajan tiedot, sekä joitain spesifisiä lääketieteellisiä tietoja otsakkeen otettavat näytteet alla. Yhteen tietueeseen tallennettavat tiedot mahtuvat hyvin yhdelle tietokonenäytölle mahtuvalle elektroniselle lomakkeelle.

Tutkimuksen kohteena ollutta tietokantaa avattaessa saatiin virheilmoitus, joka liittyy siihen, että varsinaiset henkilötiedot on linkitetty toiseen tietokantaan, joka ei ollut saatavilla. Tällä ei ole merkittävää vaikutusta arviointiin.

Elektroninen lomake ja tietokantakyselyt

Arvioitavassa aineistossa on mukana elektroninen lomake, jolla tietokantaan voidaan syöttää tietoja, ja jonka avulla syötettyjä tietoja voidaan myös hakea ja muokata.

Lomake on toteutettu käyttäen Access-ohjelman lomakkeen suunnittelutyökaluja. Työkaluilla voidaan suunnitella sekä lomakkeen kenttien sijoittelu, niiden liittäminen tietokannan kenttiin, mahdolliset arvolistat, joista kentän arvo on valittava ja syöttöarvojen oikeellisuustarkistukset.

Lomakkeen suunnittelu Access-työkaluilla on suoraviivaista eikä vaadi ohjelmointitaitoja. Suunnittelijan tulee ymmärtää tietokannan rakenne ja kenttien merkitys. Mikäli tietokantaa ei ole olemassa, vaatii sen suunnittelu hieman enemmän osaamista, ei kuitenkaan varsinaisesti ohjelmointia.

Edellä mainittujen lisäksi arvioitavassa materiaalissa on joukko valmiiksi laadittuja tietokantakyselyjä. Kyselyyn on valmiiksi valittu tietokannan tauluista hakuehtokentät sekä tuloksena näytettävät kentät. Kysely tuottaa listauksen hakukriteerit täyttävistä tietueista ja näyttää näiden tietueiden valitut kentät. Tällaisia kyselyjä on 67 kappaletta.

Kyselyt on tehty Access-työkaluilla, ja myös niiden tekeminen on suoraviivaista eikä vaadi ohjelmointia. Accessissa on suoraan kyselyjen tekemisen avustaja, jolla suoraviivaisen kyselyn, jollaisia arvioitavan aineiston kyselyt ovat, tekee varsin helposti.

Access-ohjelman sovelluskäyttäjille tarkoitettujen kurssien, joilla opetetaan arvioitavan aineiston kaltaisen tietokannan toteutuksessa tarvittavan tietokannan suunnittelu sekä lomakkeen ja kyselyn tekeminen, yhteislaajuus on luokkaa yksi viikko.

Yhteenveto

Yhteenvetona todetaan, että arvioitavana olevan Access-tietokannan ja siihen liittyvän syöttölomakkeen toteuttaminen ei ole vaatinut ohjelmointityötä, kylläkin osaamista Access-ohjelman käyttämisestä. Myös valmiiden kyselyiden tekeminen, joita on siis 67 kappaletta, on varsin suoraviivaista, kun on omaksunut Accessin perusteet.

Tietokanta koostuu 2757 tietueesta. Kukin tietue sisältää lomakkeella näkyvät tiedot.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa sopimusten sisältöön tai tulkintaan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Myös tietokanta, luettelo tai niiden osa on tekijänoikeuden kohteena, jos edellä mainitut suojan saamisen yleiset edellytykset täyttyvät.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Teos voidaan luoda myös useiden henkilöiden yhteistyönä. Yhteisteoksesta säädetään TekijäL:n 6 §:ssä. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

TekijäL 5 §:ssä säädetään kokoomateoksesta. Sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita, periaatteita tai tietoja. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. Moraalisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitetusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tietokoneohjelman tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain soveltuminen tietokoneohjelmiin vahvistettiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/1991). Tekijänoikeuslakiin säädettiin tuolloin tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset. Lainmuutosehdotus (HE 161/1990 vp.) perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (KM 1987:8, Tietotekniikka ja tekijänoikeus) tehtyihin ehdotuksiin.

Tietokoneohjelman oikeudellista suojaa on yhtenäistetty Euroopan yhteisöjen neuvoston 14.5.1991 antamalla direktiivillä (91/250/ETY) tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta.

Tietokoneohjelman teostason arvioinnissa kiinnitetään ensi sijassa huomiota ohjelmoijan tekemiin valintoihin tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa (HE 161/1990 vp.). Tietokoneohjelman on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos.

Tekijänoikeus ei anna yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin vaan ainoastaan näiden omaperäiseen ilmaisumuotoon. Se systeemi ja logiikka sekä ne algoritmit, periaatteet ja ideat, jotka ovat tietokoneohjelman perustana, eivät ole suojattuja sellaisenaan.

Tekijänoikeus syntyy aina lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Lain soveltamiskäytännössä tietokoneohjelman tekijänä on pidetty ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä tai molempia.

Tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle TekijäL 40 b §:n säännöksen mukaisesti, kun kyseessä on työ- tai virkasuhteesta johtuvien työtehtävien täyttämisen. TekijäL 40 b §:ä sovelletaan, jollei toisin ole sovittu (TekijäL 27 § 3 momentti).

TekijäL 40 b §:ä sovelletaan myös tietokantoihin, jotka ovat tekijänoikeuden kohteena.

Luettelon ja tietokannan valmistajan oikeus

Teosten ja tietojen kokoaminen luetteloksi tai tietokannaksi voi vaatia suuria investointeja tai aikaa ja vaivannäköä ilman, että lopputulos ylttäisi teostasoon ja tulisi siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojatuksi. Tällainen lopputulos voi kuitenkin saada TekijäL 49 §:n mukaista suojaa.

TekijäL 49 § 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

TekijäL:n esitöiden mukaan TekijäL 49 § 1 momentin 1 kohdan luettelosuojan edellytyksenä on yhdisteltyjen tietojen suuri määrä. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Säännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79, HE 10/1997, s. 5 - 6). Suoja voi kohdistua myös luettelon osaan, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

TekijäL 49 § 1 momentin 2 kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin lakiin 15.4.1998 voimaan tulleella lainmuutoksella (250/1998). Tekijänoikeuslaki saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 96/9/EY, jäljempänä tietokantadirektiivi.

Tietokantadirektiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan kaikenmuotoisten tietokantojen oikeudelliseen suojaan. Direktiivin johdanto-osan 14 kappaleessa täsmennetään, että direktiivin antama suoja olisi ulotettava koskemaan myös muussa kuin elektronisessa muodossa olevia tietokantoja.

Tietokannan määritelmä sisältyy tietokantadirektiivin 1 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin 17 johdantokappaleen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia". Tekijänoikeuslakia voidaan

soveltaa myös tietokantoihin, jotka eivät täytä kaikkia direktiivin määritelmän edellytyksiä (HE 1997/170 vp.).

Jotta tietokanta saisi TekijäL 49 §:n mukaista suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi tietokantadirektiivin 41 johdantokappaleen mukaan muodostua rahoituksesta ja/tai ajan, vaivannäön ja energian käytöstä.

Luettelon ja tietokannan valmistajan oikeus ei ulotu työn laadullisesti tai määrällisesti arvioiden epäolennaisten osien käyttämiseen.

TekijäL 49 § 4 momentin mukaan sopimuksen ehto, jolla julkistetun työn valmistaja estää työn laillista käyttäjää käyttämästä sen sisällön laadullisesti tai määrällisesti arvioiden epäolennaista osaa mihin tahansa tarkoitukseen tai rajoittaa tällaista käyttöä, on tehoton.

TekijäL 49 §:n oikeus tulee luettelon tai tietokannan valmistajan hyväksi. Valmistaja voi olla myös oikeushenkilö. Luettelon valmistajana on yleensä pidetty sitä, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Tietokantojen valmistajasta on tietokantadirektiivin 41 johdantokappaleessa todettu, että tietokannan valmistaja on henkilö, jonka aloitteesta ja riskillä investoinnit tehdään. Valmistajan määritelmän ulkopuolelle jäävät esimerkiksi alihankkijat.

Luettelon ja tietokannan valmistajan oikeus on voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö

Korkein oikeus on käsitellyt luettelon valmistajan oikeutta ratkaisussaan KKO 2000:56. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla Helsingin yliopiston vahvistamaa nimipäiväluetteloa pidettiin tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentissa tarkoitettuna luettelona, jossa oli yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

Ratkaisussaan KKO 1971 II 7 korkein oikeus katsoi, ettei virallisen autonkuljettajatutkinnon suorittamista varten käytettäviä kyselylomakkeita, huomioon ottaen että ne oli muodoltaan laadittu ulkomaisten esikuvien mukaisiksi sekä sisällöltään kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön valvonnan alaisena ja ministeriön antamien ohjeiden mukaan, pidetty siten itsenäisinä ja omaperäisinä tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 1 §:ssä tarkoitettuina kirjallisina teoksina, että kyselylomakkeiden laatijoilla olisi ollut niihin tekijänoikeus.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisukäytäntö

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on käsitellyt tietokantojen oikeudellista suojaa 9.11.2004 antamissaan ennakkoratkaisuasioissa C-46/02, C-203/02, C-338/02 ja C-444/02. Edellä mainitut asiat käsiteltiin yhdessä, koska niissä kaikissa oli kyse tietokantadirektiivissä (96/9/EY) tarkoitetun tietokannan sisällön keräämiseen, varmistamiseen tai esittämiseen liittyvän investoinnin käsitteen tulkinnasta.

Mainituissa ennakkoratkaisuasioissa tuomioistuin katsoi, että tietokantadirektiivin 7 artiklan 1 kohtaan sisältyvä tietokannan sisällön keräämiseen liittyvän investoinnin käsite on ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka käytetään olemassa olevien aineistojen etsintään ja niiden kokoamiseen tietokantaan. Tämä käsite ei kata niitä voimavaroja, jotka käytetään tietokannan sisällön muodostavien aineistojen luomiseen.

Asiassa C-203/02 tuomioistuin katsoi vielä, että tietokantadirektiivin 7 artiklan 1 kohtaan sisältyvä tietokannan sisällön varmistamiseen liittyvän investoinnin käsite on ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka tietokantaa muodostettaessa ja sen toiminnan aikana käytetään etsittyjen aineistojen paikkansapitävyyden tarkastamiseen sen varmistamiseksi, että tietokantaan sisällytettävä tai sisältyvä informaatio on luotettavaa. Voimavarat, jotka käytetään tarkistuksiin luotaessa tietokantaan myöhemmin koottavia aineistoja, eivät kuulu kyseisen käsitteen piiriin.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvoston lausunto TN 2007:3 koski opinnäytetyönä tehdyn tietokoneohjelman tekijänoikeutta. Lausunnon mukaan vaatimusmäärittelyjen laatiminen ei tehnyt hakijoista tietokoneohjelman luoja. Tietokoneohjelma ja siihen liittyvä kirjallinen teos muodostivat tekijänoikeuslaissa tarkoitetun kokoomateoksen.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut tietokoneohjelman teostasoa muun muassa lausunnoissaan TN 2006:12, TN 2006:5, TN 2005:7, TN 2003:10 TN 1997:12 ja TN 1996:3.

Tekijänoikeusneuvosto on katsonut TekijäL 49 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla suojatuiksi esimerkiksi puhelinluettelon (TN 1987:16), nimipäiväluettelon (TN 1995:11 ja TN 1996:1), matrikkelin (TN 1994:20), malliratkaisujen luettelon (1993:4), sukutaulut (1994:19) sekä yrityksen kirjanpidossa käytettävät tilikartat (TN 2001:5). Luettelosuojan piiriin on luettu myös 200 asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (TN 1996:15), 197 lippua käsittävä lippukokoelma (TN 2000:9) sekä materiaaliluettelo (TN 2004:7), johon oli

yhdistelty suuri määrä tietoja, ja eräitä kirjallisia dokumentteja (TN 2004:5, TN 2005:8).

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnoissaan TN 1990:13, TN 1992:6 ja TN 1993:9, ettei lomakkeisiin käytetty asiantuntemus ollut luettelosuojan saamisen perusteena. Suojan saamisen edellytyksenä on, että lomakkeissa on yhdisteltynä suuri määrä tietoa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokantojen suojaa muun muassa lausunnoissaan TN 1999:17, TN 1999:13, TN 1999:15, TN 1999:17, TN 2001:7, TN 2002:17, TN 2003:2 ja TN 2005:8. Suojan edellytyksenä olevaa huomattavaa panostusta on tekijänoikeusneuvosto pitänyt pitkälti näyttökysymyksenä.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että ollakseen tekijänoikeudella suojattu teos, lausuntopyynnössä tarkoitetun aineiston on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Aineiston on oltava tekijänsä tai jos tekijöitä on useita, tekijöidensä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeuden kohteena voi olla teoksen kokonaisuuden ohella myös sellainen teoksen osa, jota voidaan muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tekijänoikeus ei suoja tietoa, tutkimuksen tuloksia, tietomalleja, liiketoimintamalleja, asiantuntemusta tai ammattitaitoa sellaisenaan. Tekijänoikeus suoja sitä omaperäistä ilmenemismuotoa, johon tekijä on teoksensa luonut.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa.

Tekijänoikeusneuvosto on saanut professori, TkT Tomi Männistöltä asiantuntijalausunnon aineistosta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että arvioinnin kohteena oleva Microsoft Access -sovelluksella toteutettu "Pirkanmaan kudospankki" koostuu tietueista (2757 kappaletta), sähköisestä tietojen syöttö- ja hakulomakkeesta, lomakkeen sisältämistä tietokentistä (yli 40 kpl) ja tietokantakyselyistä (67 kappaletta).

A: Kysymykset Access-pohjaisen ohjelman tekijänoikeudellisesta luonteesta

1. Onko CD-tallenteella tekijänoikeusneuvostolle toimitettu Access-pohjainen ohjelma tekijänoikeuslain tarkoittama teos?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa asiantuntijalausunnon ja muun sille toimitetun materiaalin perusteella, että lausuntopyynnössä tarkoitetun luupankkiohjelman toiminnallisuudet on toteutettu Microsoft Access -sovellukseen sisältyvillä valmiilla sovellustyökaluilla. Luupankkiohjelmaa ei ole laadittu luomalla tietokoneohjelma vaan käyttämällä sitä. Tekijänoikeusneuvosto ei ole arvioinut käytetyn tietokoneohjelman teostasoa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät "Pirkanmaan kudospankki" kokonaisuutena tai sen yksittäiset osat kuten sähköinen tietojen syöttö- ja hakulomake, sen tietokentät tai ohjelman tietokantakyselyt visuaalisen tai kirjallisen ilmaisunsa taikka valinnan tai järjestämisen perusteella ilmennä sellaista persoonallista luomistyötä, että niitä voitaisiin pitää TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuina itsenäisinä ja omaperäisinä teoksina. Lausuntopyynnössä esitetty tehdyn työn määrä tai sen vaatima ammattitaito ja asiantuntemus eivät vaikuta tekijänoikeussuojan saamiseen.

2. Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on kieltävä, onko kyseistä tuotosta pidettävä tekijänoikeuslain tarkoittamana luettelona tai ns. sui generis -suoja saavana tietokantana tai mahdollisesti teostietokantana?

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan "Pirkanmaan kudospankin" 2757 tietueen kokonaisuus käsittää TekijäL 49 § 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun suuren määrän tietoa. Tähän suureen määrään tietoa on yhdistelty muun muassa tiedot luovuttajista ja vastaanottajista sekä siirrännäisistä. Tämä kokonaisuus nauttii luettelosuojaa.

Pelkät luupankkiohjelman sisältämät sähköisen lomakkeen tietokentät ja tietokantakyselyt ilman tietueissa olevaa lääketieteellistä tietoa eivät tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan muodosta TekijäL 49 § 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua suurta määrää tietoa. Lausuntopyynnössä esitetty tehdyn työn määrä tai sen vaatima ammattitaito ja asiantuntemus eivät vaikuta lainkohdan mukaisen oikeuden saamiseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että "Pirkanmaan kudospankki" on tietokanta, jota TekijäL 49 § 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetaan ja johon tietokantasuoja kohdistuu. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan "Pirkanmaan kudospankin" sisällön kerääminen, varmistaminen ja esittäminen on kokonaisuutena arvioiden edellyttänyt huomattavaa panostusta.

Sitä vastoin pelkkä luupankkiohjelma ilman varsinaista tietokannan sisältöä eli lääketieteellistä tietoa sisältäviä tietueita ei tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan muodosta tietokantaa, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisukäytännössä on tietokantadirektiivin mukaisen suojan edellytyksiä arvioitaessa tehty ero sisällön luomiseen käytettyjen voimavarojen ja itse tietokannan muodostamiseen käytettyjen voimavarojen välillä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että ammattitaito ja asiantuntemus eivät vaikuta TekijäL 49 § 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun tietokannan valmistajan oikeuden saamiseen.

TekijäL 49 §:n mukainen oikeus on luettelon tai tietokannan valmistajan oikeus. Valmistajana on pidetty sitä, joka on ollut taloudellisessa vastuussa työn tekemisestä tai jonka aloitteesta ja riskillä TekijäL 49 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu huomattava panostus on tehty.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa omistussuhteisiin ja oikeisiin oikeudenhaltijoihin. Tekijänoikeusneuvosto ei myöskään ota kantaa mahdollisten sopimusten olemassaoloon tai niiden sisältöön.

Tietokannan teostason osalta tekijänoikeusneuvosto viittaa kysymykseen A.1 annettuun vastaukseen.

B: Kysymyksiä liittyen selainpohjaiseen ohjelmaversioon

1. Onko selainpohjainen versio Access-version muunnelma?

Tekijänoikeusneuvosto viittaa kysymykseen A.1 annettuun vastaukseen. Access-versio ei tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan ole TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu teos. Kun näin on, ei Access-version käyttö muunneltuna edellytä lupaa.

2. Onko selainpohjaisessa versiossa käytetty Access-version laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaista osaa?

Tekijänoikeusneuvosto viittaa TekijäL 49 §:n mukaisen yksinoikeuden olemassaolon ja kohteen osalta kysymykseen A.2 annettuun vastaukseen. Pelkkä luupankkiohjelma ilman 2757 tietueen sisältämää lääketieteellistä tietoa eivät tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan ole luettelosuojan tai tietokantasuojan kohteena.

C: Erityiskysymyksiä:

1. Muodostavatko Access-versio ja selainversio yhdessä jonkin muun tekijänoikeudellisesti merkityksellisen kokonaisuuden kuin mikä määrittyy jo tyhjentävästi A-B kohtien mukaisiin yksinoikeuksiin? (so. ovatko ne yhdistelmänä "enemmän kuin osiensa summa"?)

1.1 Voidaanko Access-versiota ja hakijan suullisesti esittämien toiminnallisten (lisä)vaatimusmäärittelyjen perusteella laadittua selainversiota pitää tekijänoikeuslain 6 §:n tarkoittamana yhteisteoksena tai yhteenliitettynä teoksena?

1.2 Voidaanko Access-versiota ja hakijan esittämien toiminnallisten (lisä)vaatimusmäärittelyjen perusteella laadittua selainversiota pitää sellaisena vaatimusmäärittelynä, joka muodostaa yhdessä selainpohjaisen version ohjelmakoodin kanssa tekijänoikeuslain 5 §:n tarkoittaman kokoomateoksen?

Tekijänoikeusneuvosto vastaa kysymyksiin yhdessä.

Tekijänoikeusneuvosto viittaa kysymykseen A.1 annettuun vastaukseen. Access-versio tai mikään sen yksittäinen osa ei tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan ole TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu teos. Näin ollen se ei myöskään muodosta selainversion kanssa niin sanottua yhteenliitettyä teosta tai TekijäL 5 §:ssä tarkoitettua kokoomateosta.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa lausunnon pyytäjän osallisuuden arviointiin selainversion tekemisen suhteen, koska tämä edellyttäisi tosiseikkojen selvittämistä ja näyttökysymysten ratkaisemista.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa kuitenkin, että tietokoneohjelman tekijänä on lain soveltamiskäytännössä pidetty ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä tai molempia.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, niin kuin totesi myös lausunnossaan TN 2007:3, ettei vaatimusmäärittelyjen laatiminen vielä sellaisenaan tarkoita, että määrittelyt tehnyttä henkilöä olisi pidettävä tietokoneohjelman tekijänä.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Arto Alaspää, Martti Heikkilä, Ismo Huhtanen, Tuula Hämäläinen, Jussi Karttunen, Päivi Liedes, Kirsi-Marja Okkonen, Paula Paloranta, Tytti Peltonen, Maria E. Rehbinder, Risto Ryti, Tommi Saarikivi ja Katariina Sorvari.